

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНИ З КРАЇНАМИ ЄС FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF UKRAINE WITH EU COUNTRIES

УДК 339.51:67.012

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastruct47-7>

Рахман М.С.

к.е.н., доцент кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Євтушенко В.А.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри маркетингу, менеджменту та підприємництва Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Рудас Д.С.

студент Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Rakhman Mahbubur

V.N. Karazin Kharkiv National University
Yevtushenko Viktoriia

V.N. Karazin Kharkiv National University

Rudas Dmytro

V.N. Karazin Kharkiv National University

У сучасній економіці з кожним роком стає все більш і більш гострішою проблема обмежених ресурсів, а також обмеженої робочої сили, яка могла б обробляти ці ресурси й у кінцевому підсумку створювати продукти або послуги. Отже, актуальність розвитку зовнішньоекономічної діяльності кожної з країн зростає. У статті докладно аналізуються основні показники, що відображають сутність економічних відносин України з країнами ЄС. У роботі використано такі наукові методи: загальнонаукові, синтез, аналіз, табличний, матричний, метод екстраполяції, економіко-математичні та ін. Досліджено структуру зовнішньоекономічної діяльності України, зроблено динамічний аналіз експортної та імпоротної діяльності України з країнами ЄС, розроблено прогноз показників експорту та імпорту України з країнами ЄС на 2020 та 2021 рр. Проведено матричний аналіз зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС. Розроблено рекомендації щодо розвитку зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, прогноз, експорт, імпорт, Україна, ЄС, структура, динаміка, аналіз, рекомендації, регіон, торговий баланс, сальдо.

В современной экономике с каждым годом становится все более и более острой про-

блема ограниченных ресурсов, а также ограниченной рабочей силы, которая могла бы обрабатывать эти ресурсы и в конечном итоге создавать продукты или услуги. Следовательно, актуальность развития внешнеэкономической деятельности каждой из стран возрастает. В статье подробно анализируются основные показатели, отражающие сущность экономических отношений Украины со странами ЕС. В работе использованы следующие научные методы: общенаучные, синтез, анализ, табличный, матричный, метод экстраполяции, экономико-математические и др. В статье исследована структура внешнеэкономической деятельности Украины, проведен динамический анализ экспортной и импортной деятельности Украины со странами ЕС, разработан прогноз показателей экспорта и импорта Украины со странами ЕС на 2020 и 2021 гг. Проведен матричный анализ внешнеэкономической деятельности Украины со странами ЕС. Разработаны рекомендации по развитию внешнеэкономической деятельности Украины со странами ЕС.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, прогноз, экспорт, импорт, Украина, ЕС, структура, динамика, анализ, рекомендации, регион, торговый баланс, сальдо.

In the modern economy, every year the problem of limited resources is more and more inherent, as well as the limited workforce that could process these resources and ultimately create products or services. Consequently, the urgency of the development of foreign economic activity of each of the countries is growing. This article analyzes in detail the main indicators that reflect the essence of Ukraine's economic relations with the EU countries. The theoretical foundations of foreign economic activity are also briefly outlined. The percentages are calculated and the share of each country in trade relations with Ukraine is shown. From the obtained indicators and analyzes, tendencies are deduced that can be used by statistical centers to make forecasts. The article also used statistical indicators of the country's regional statistics. They were analyzed using the following methods: comparison, detailing, elimination. The main factors that influence the regional development of export and import of the country are revealed. The following scientific methods were used in the work: general scientific, synthesis, analysis, tabular, matrix, extrapolation method, economic and mathematical and others. The article highlighted and analyzed the main problems that hinder Ukraine in the development of foreign economic activity. The assessment of the prospects of trade relations in the future is derived. The main partner countries both with export and import activities are considered. During this work, the countries that occupy the largest share in trade with Ukraine were also shown. Whereas that Ukraine had economical relationship with Russian and another neighboring-countries of the third world, we should admit that the specific gravity of relationships with EU countries is constantly growing. The article investigated: the structure of foreign economic activity of Ukraine; the dynamic analysis of the export and import activities of Ukraine with the EU countries; the forecast of export and import indicators of Ukraine with the EU countries for 2020 and 2021; the matrix analysis of Ukraine's foreign economic activity with the EU countries. Recommendations for the development of foreign economic activity of Ukraine with the EU countries were developed.

Key words: foreign economic activity, forecast, export, import, Ukraine, EU, structure, dynamics, analysis, recommendations, region, trade balance, balance.

Постановка проблеми. У зв'язку з тим, що Україна підписала в 2017 р. кінцевий варіант Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, а також маючи статус країни, яка є учасницею Асоціації вільної торгівлі, постає необхідність у розвитку економічних зв'язків із країнами ЄС. Кожного року актуальність налагодження цих зв'язків зростає, оскільки Україна має наміри щодо збільшення ВВП, створення нових робочих місць, освоєння нових технологій розроблення товарів, поліпшення сервісу у сфері послуг. Усі цілі країни є достатньо амбітними, тому потребуємо аналізу всієї зовнішньоекономічної діяльності для визначення основних перспектив розвитку цих зв'язків.

Аналіз досліджень і публікацій. Вивченням та аналізом зовнішньоекономічної діяльності займалися Ю.І. Палкін, Мілтон Фрідман, В.В. Самохвалов, Н.П. Макарин, Н.Б. Тимчук та ін. Вивченням та аналізом зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС займалися С.І. Юрій, Н.А. Навроцька, В.М. Осипов та ін. Ці науковці зробили дуже вагомий внесок у розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Також вони мають наукові роботи, які мають відношення до інших сфер економічної діяльності.

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення сучасного стану та основних перспектив розвитку зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС; аналіз сучасного

стану зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС; визначення основних проблем функціонування зовнішньоекономічної діяльності, проведення основних статистичних аналізів: структурного, динамічного, сезонного, SWOT-аналізу; проведення прогнозування щодо експортної та імпоротної діяльності на 2020 та 2021 рр.; визначення основних тенденцій розвитку та розроблення плану щодо поліпшення ефективності зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження.

З урахуванням постійного економічного розвитку переважної більшості країн світу виникає все більша потреба в обміні товарами між собою в умовах постійної обмеженості ресурсів, а також обмеженості виробничих можливостей. Отже, із цього виходять такі поняття, як «експорт» та «імпорт». Експорт – вивезення товарів або послуг з однієї країни в іншу. Імпорт – увезення товарів або послуг з однієї країни в іншу. Не можна не відзначити, що постійний розвиток цих двох процесів дає дивіденди як у грошовому еквіваленті, так і є ще низка плюсів, які можна поставити практично на один і той самий рівень користі: різні країни, обмінюючись товарами або послугами один з одним, отримують нові технічні можливості, освоєння нових технологій виготовлення найрізноманітніших продуктів, більш широкий спектр послуг [3].

Зовнішньоекономічна діяльність досить різноманітна, а також має багато чинників, які можуть впливати. В умовах світової глобалізації економіки все частіше постають демографічні проблеми, які опосередковано впливають на зовнішньоекономічну діяльність країни. Великий вплив має такий чинник, як науково-технічний прогрес: оскільки з'являються нові шляхи транспортування товарів через кордони країн і не всі країни можуть пристосуватися до нових уведень, то для країн із високим рівнем розвитку науково-технічного прогресу це плюс, а для інших може бути і мінусом із погляду адаптації.

Класифікація зовнішньоекономічної діяльності – це поділ окремих груп зовнішньоекономічних операцій на сегменти для досягнення поставлених цілей. Виділяються основні форми зовнішньоекономічної діяльності: торгівля, послуги, бартер, лізинг, обмін, франчайзинг. Основними видами зовнішньоекономічної діяльності є: зовнішня торгівля, економічне співробітництво в усіх галузях народного господарства, науково-технічне співробітництво [1].

Існує багато проблем в Україні щодо всієї економічної діяльності, оскільки політична ситуація у цілому не є стабільною, а також багато супутніх проблем: військові дії на Сході країни, які не дають розвиватися країні і відштовхують будь-які іноземні інвестиції, що призводить до поганого інвестиційного клімату в цілому по країні. Високий рівень недовіри населення до влади країни теж є вагомим чинником; низький рівень інфраструктури на території всієї країни, що є одним із найжахливіших мінусів для економіки й усієї економічної діяльності, оскільки інфраструктура – це база будь-якої успішної економічної діяльності в будь-якій країні; дуже низький рівень логістики, що уповільнює як внутрішні економічні процеси, так і процеси, пов'язані із зовнішньоекономічною діяльністю країни.

В Україні існують проблем із веденням даної діяльності: політичні, організаційно-управлінські, трудові, фінансові, виробничі. Однак є й великий потенціал, оскільки країна має багато ресурсів [4].

Із 2015 по 2019 р. зріст експорту з 13 015,2 тис дол. США до 20 750,7 тис дол. США (на 59,43%), середньорічні темпи приросту становили 12,37%; зріст імпорту – з 15 330,2 тис дол. США до 25 012,2 тис дол. США (на 63,16%). Середньорічні темпи приросту – 13,02%. Спостерігається поступовий зріст експорту та імпорту, тому маємо від'ємне сальдо, що є дуже негативним показником відображення стану українського внутрішнього ринку (рис. 1).

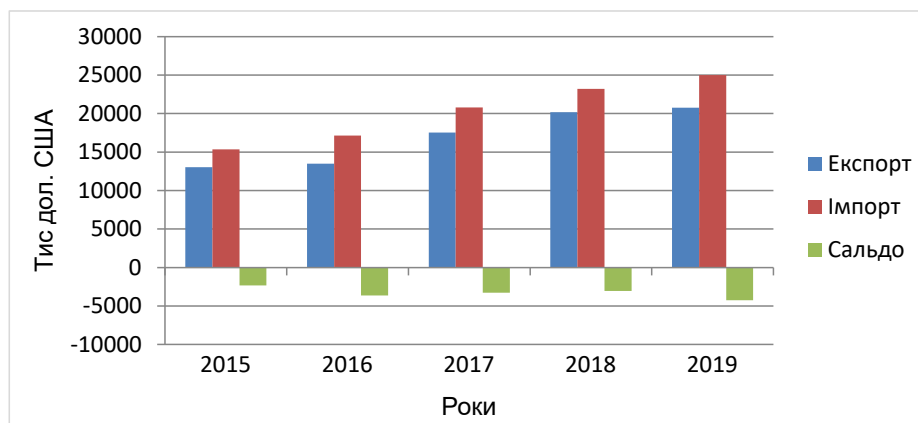

Рис. 1. Динаміка експорту та імпорту України з країнами ЄС, тис дол. США

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

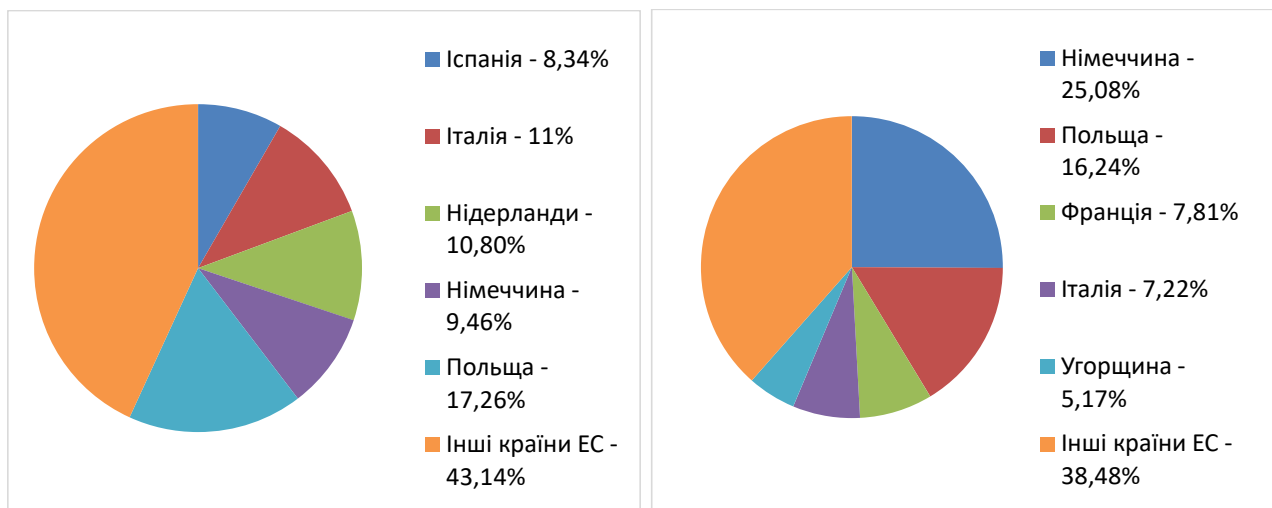

Рис. 2. Географічна структура експорту (зліва) та імпорту (справа) товарів з країнами ЄС за I квартал 2020 р., %

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

Найбільшу питому вагу в експортній діяльності займають Польща та Італія – 17,26% та 11%. Поруч із цими країнами: Нідерланди – 10,80%, Німеччина – 9,46%, Іспанія – 8,34%. 43,14% займають країни з дуже пасивними показниками економічної активності (рис. 2). 61,52% від усієї імпорتنної діяльності з країнами ЄС займають: Німеччина – 25,08%, Польща – 16,24%, Франція – 7,81%, Італія – 7,22%, Угорщина – 5,17%. Німеччина, Польща та Італія проявляють активність в обох видах економічної діяльності.

Основними експортними позиціями України є товари харчової промисловості: продукти рослинного походження – 3 047 035,3 тис дол. США, що становить 24,9% від загального експорту з країнами ЄС, зернові культури – 2 626 911,6 тис дол. США (21,4%), жири та олії тваринного або рослинного походження – 1 448 680,8 тис дол. США (11,8%). Також до основних позицій належать: чорні метали – 2 058 152,2 тис дол. США (16,8%), недорогоцінні метали та вироби з них – 2 378 092,4 тис дол. США (19,4%) (рис. 3) [5].

Оскільки Україна має проблеми з науково-технічним розвитком, то найбільше імпортує машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання – 2 561 382,5 тис дол. США, що становить 19,2% від загального імпорту з країнами ЄС, мінеральні продукти – 2 355 785,5 тис дол. США (17,7%), палива мінеральні, нафту і продукти її перегонки – 2 196 043,6 тис дол.

Рис. 3. Товарна структура експорту та імпорту з країнами ЄС у I кварталі 2020 р., %

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

США (16,5%), продукцію хімічної та пов'язаних із нею галузей промисловості – 2 021 168,4 тис дол. США (15,2%) (рис. 3) [8].

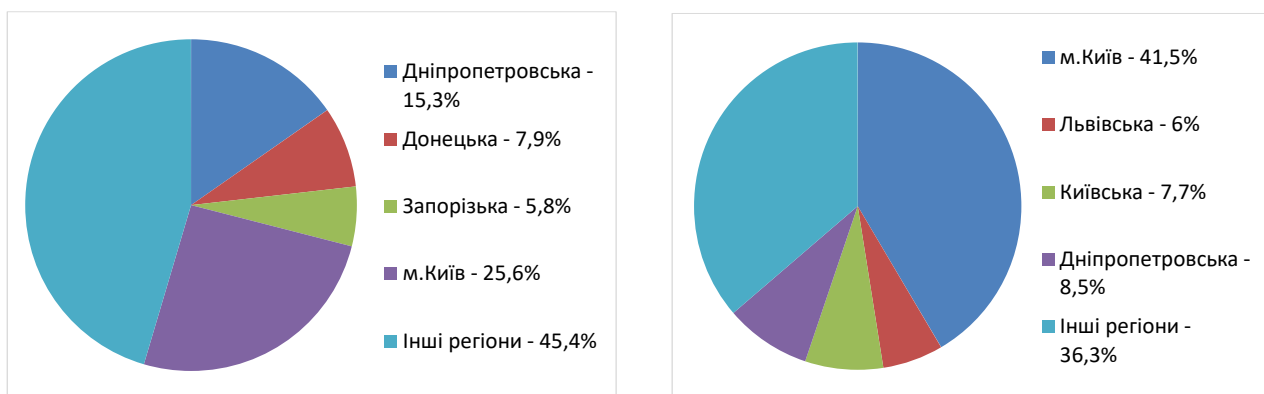

Рис. 4. Регіональні обсяги експорту (зліва) та імпорту (справа) торгівлі товарам и у I кварталі 2020 р., %

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

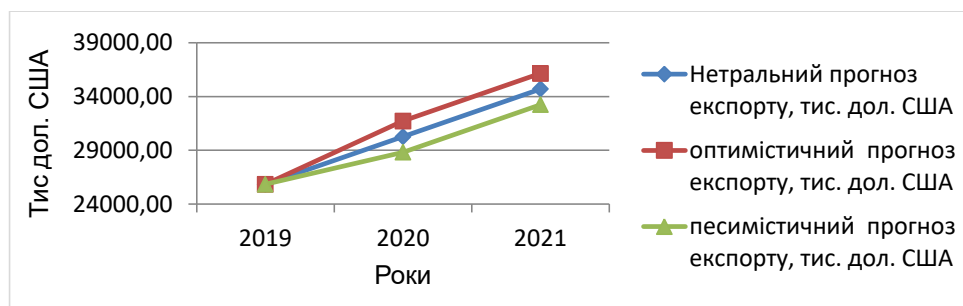

Рис. 5. Графічне зображення прогнозу експорту на 2020 та 2021 рр., тис дол. США

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

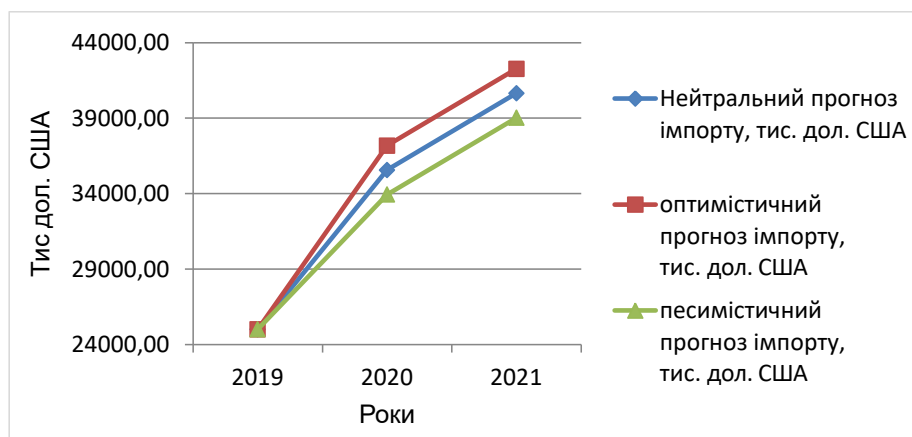

Рис. 6. Графічне зображення прогнозу імпорту на 2020 та 2021 рр., тис дол. США

Джерело: сформовано авторами на основі [2]

Відносно експортної діяльності найрозвиненішим регіоном є м. Київ із 3 131 066,8 тис дол. США, або 25,6% від усієї експортної діяльності України з країнами ЄС, також значний відсоток займають такі регіони: Дніпропетровський – 1 868 369,3 тис дол. США (15,3%), Донецький – 963 785,0 тис дол. США (7,9%), Запорізький – 715 689,0 тис дол. США (5,8%). Стосовно імпорту значно переважають м. Київ та Київський регіон – 41,5% та 7,7% відповідно, що становить 49,2% від усієї імпортової діяльності (рис. 4).

Активну участь одночасно в експортній та імпортової діяльності беруть м. Київ та Дніпропетровський регіон. Решта регіонів виявляють досить пасивну активність як в експортній, так і в імпортової діяльності. Надто велика розвиненість столиці та ще окремих регіонів демонструє потребу країни в децентралізації політики та фінансових ресурсів (рис. 4).

Розроблено прогноз експорту на 2020 та 2021 рр. із застосуванням методу екстраполяції. Спостерігатимемо зростання експорту в 2020 р.

з 28 820,77 тис дол. США до 31 718,31 тис дол. США. У 2021 р. – зростання з 33 247,11 тис дол. США до 36 144,65 тис дол. США (рис. 5).

Стосовно імпорту очікуємо зростання в 2020 р. з 33 943,27 тис дол. США до 37 184,01 тис дол. США. У 2021 р. – зростання з 39 031,21 тис дол. США до 42 271,95 тис дол. США (рис. 6).

Ці пропозиції мають довгостроковий характер, вони дуже необхідні державі для поліпшення зовнішньоекономічної діяльності країни. Правильні заходи щодо цих тенденцій дадуть змогу вийти державі на новий рівень торгівлі на міжнародному ринку.

Щодо виявлених тенденцій, то країна має багато проблем із законодавчою базою, проблеми в кадровій політиці керівників як держави, так і окремо митниці, дуже багато корупційних схем,

які не дають змоги розвиватися країні з погляду як усієї економічної діяльності, так зовнішньоекономічної діяльності зокрема.

Найголовніше – це потреба щодо змін у політичній діяльності країни та припиненні військових дій.

Висновки з проведеного дослідження. Зовнішньоекономічна діяльність України з країнами ЄС має дуже великий потенціал у розвитку економічних відносин, незважаючи на існуючі проблеми в країні: від’ємний торговий баланс, в експорті переважає сировинний складник, нерівномірність здійснення експортно-імпортних операцій у регіонах. Вирішення проблеми правильного менеджменту всередині країни є запорукою успіху в майбутній зовнішньоекономічній діяльності України з країнами ЄС.

Таблиця 1

SWOT-аналіз зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС

	Сильні сторони (Strengths)	Слабкі сторони (Weakness)
Внутрішнє середовище	1. гідна конкуренція вітчизняних виробників 2. велика кількість невідкритих сфер економічної діяльності 3. достатня кількість інвесторів усередині країни	1. недостатня підтримка держави в стимулюванні зовнішньоекономічної діяльності 2. високі кредитні ставки всередині країни 3. нестабільна політична ситуація 4. складності з оформленням документів і отриманням ліцензій 5. низький рівень розвитку логістики всередині країни
Зовнішнє середовище	Можливості (Opportunities)	Загрози (Threats)
	1. отримання нових технологій 2. можливість збільшити прибуток, а також збільшити свою частку участі у світовій торгівлі 3. скорочення безробіття всередині країни	1. глобальна економічна криза 2. нестабільність політичних відносин із зовнішніми партнерами 3. нестабільні відносини із зовнішніми кредиторами

Таблиця 2

Опис загальних тенденцій зовнішньоекономічної діяльності України з країнами ЄС та пропозиції щодо цих тенденцій

Тенденція	Пропозиція
Зростання експорту в середньому до 30269,54 тис дол. США в 2020 р. та зростання до 34695,88 тис дол. США в 2021 р.	Проведення стимулювання регіонів, які майже не задіяні в експортній діяльності, допомога фінансування та інвестування з боку держави
Зростання імпорту в середньому до 35563,64 тис дол. США в 2020 р. та зростання до 40651,58 тис дол. США в 2021 р.	Проведення детального аналізу імпорту для виявлення необхідності імпорту тих чи інших товарів або послуг, якщо можливо замінити ці товари або послуги, розвиваючи національних виробників, скористатися цим задля зниження імпорту
У зв'язку зі зростанням експорту та імпорту зростає відсоток можливості корупційних схем на митниці	Тотальна перевірка щодо корупційних ситуацій усіх уповноважених посадовців митниць по всій території країни та перезавантаження кадрової політики
У зв'язку зі зростанням експорту зростає відсоток підприємств, які прагнуть почати свою особисту експортну діяльність, але залишається проблема з реєструванням документів	Уведення нової працюючої законодавчої бази для більш зручного оформлення документів, для стимулювання потенційних підприємств
Нестабільна політична ситуація та військові дії на території країни	Припинення будь-яким шляхом війни та створення стабілізації політичної діяльності всередині країни

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Державна підтримка українського експорту. Види зовнішньоекономічної діяльності. URL: <http://www.ukrexport.gov.ua/rus/legislation/3251.html> (дата звернення: 04.08.2020).
2. Зовнішньоекономічна діяльність. *Державна служба статистики України*. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 01.08.2020).
3. Васуренко В.А. Сучасні підходи до дефініції «зовнішньоекономічна діяльність». URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4902> (дата звернення: 08.07.2020).
4. Рахман М.С., Сіладі К.Б. Характеристика та аналіз сучасного стану зовнішньоекономічної діяльності України. *Ефективна економіка*. 2018. Вип. 10. С. 2–6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6581> (дата звернення: 09.07.2020).
5. Артамонова Г. Зовнішня торгівля України з ЄС: можливості та виклики. № 3. С. 4–13. URL: <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1398/1389> (дата звернення: 21.08.2020).
6. ЗВТ між Україною та Євросоюзом: як змінився імпорт та експорт за чотири роки. *Слово і діло*. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/08/infografika/ekonomika/zvt-mizh-ukrayinoyu-ta-yevrosoyuzom-yak-zminyvsya-import-ta-eksport-chotyry-roky> (дата звернення: 13.07.2020).
7. Шмиголь Н.М., Павлюк Т.С. Проблемні питання розвитку зовнішньоекономічної діяльності України. 2016. № 3. С. 118–121. URL: <http://bses.in.ua/journals/2016/3-2016/30.pdf> (дата звернення: 12.08.2020).
8. Романенко В.А., Лебедева Л.В. Зовнішня торгівля України з ЄС: тенденції, проблеми, перспективи. № 9. С. 72–76. URL: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/11.pdf (дата звернення: 23.08.2020).

REFERENCES:

1. Derzhavna pidtrymka ukrainiskoho eksportu, «Vydyzovnishnoekonomichnoi diialnosti» [State support of Ukrainian exports, "Foreign economic activity"].

Available at: <http://www.ukrexport.gov.ua/rus/legislation/3251.html> (accessed 04 August 2020).

2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, «Zovnishnjoekonomichna dijalnistj» [State Statistics Service of Ukraine, "Foreign Economic Activity"]. Available at: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (accessed 01 August 2020).

3. Vasurenko V. A. Suchasni pidkhody do defini-ciji «Zovnishnjoekonomichna dijalnistj» [Modern approaches to the definition of "Foreign economic activity"]. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4902> (accessed 08 July 2020).

4. Rakhman M. S., Siladi K. B. (2018) Kharakterystyka ta analiz suchasnogho stanu zovnishnjoekonomichnoji dijalnosti Ukrainy. [Characteristics and analysis of the current state of foreign economic activity of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, no. 10. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6581> (accessed 09 July 2020).

5. Ghalyna Artomonova. Zovnishnja torghivlja Ukrainy z ES: mozhlyvosti ta vyklyky [Ukraine's Foreign Trade with the EU: Opportunities and Challenges], vol. 3, pp. 4-13. Available at: <http://jeej.tneu.edu.ua/index.php/ukjee/article/view/1398/1389> (accessed 21 August 2020).

6. «Slovo i dilo», ZVT mizh Ukrainoju ta Jevrosoyuzom: jak zminyvsja import ta eksport za chotyry roky ["Word and Deed", FTA between Ukraine and the European Union: how imports and exports have changed in four years]. Available at: <https://www.slovoidilo.ua/2020/05/08/infografika/ekonomika/zvt-mizh-ukrayinoyu-ta-yevrosoyuzom-yak-zminyvsya-import-ta-eksport-chotyry-roky> (accessed 13 July 2020).

7. Shmygholj N. M., Pavljuk T. S. (2016) Problemni pytannja rozvytku zovnishnjoekonomichnoji dijalnosti Ukrainy [Problematic issues of development of foreign economic activity of Ukraine,]. no. 3, pp. 118-121. Available at: <http://bses.in.ua/journals/2016/3-2016/30.pdf> (accessed 12 August 2020).

8. Romanenko V.A., Lebedeva L.V. (2017) Zovnishnja torghivlja Ukrainy z JeS: tendenciji, problemy, perspektyvy [Ukraine's foreign trade with the EU: trends, problems, prospects], no. 9, pp. 72–76. Available at: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/11.pdf (accessed 23 August 2020).